

Dae

V

W.E.C. VEEN

Memorie van overgave van de
afdeling MANDAR

AFD. CULT. EN PHYS. ANTHROPOLOGIE
VAN HET
KON. INSTITUUT VOOR DE TROPEN

Vervolg - MEMORIE

van overgave van het bestuur van de Afdeeling Mandar

van den

Assistent Resident W. E. C. VEEN ddo. 10 Maart 1933.-

Dae

V

INHOUD. van de Afdeeling MANDAR

van den Assistent Resident W. E. C. VERM.

Bladzij

<u>ADMINISTRATIEVE INDEELING</u>	1 - 2
<u>LANDSCHAPPEN</u>	2 - 3
Samenstelling van de zelfbesturen.....	3 - 4
Hadat.....	4 - 5
Districtsbestuur.....	5
Inlandsch bestuur.....	5 - 6
<u>RECHTSPRAAK</u>	6 - 10
<u>ECONOMISCHE TOESTAND</u>	10 - 13
<u>LANDSCHAPSBEGROOTING</u>	13 - 15
Belastingen.....	15 - 18
Varkensslachtbelasting.....	18 - 19
Soesoengromang.....	19 - 20
Heerendienstafkoopgeld.....	20 - 21
Maatschappij tot exploitatie van plaatselijke fondsen.....	21 - 24
<u>BESTUUR.</u>	
Opleiding van zoons van zelfbestuurders en landsgroeten.....	25 - 26
Heerendiensten.....	26 - 29
Wegenaanleg en herstelling van Wegen.....	29 - 34
Asphalteering.....	34
Inlandsche beweging.....	35 - 37
Chineesche beweging.....	37
Beschouwingen t.a.v. de Inlandsche bewegingen.....	37 - 40
<u>ONDERWIJS EN EEREDIENST</u>	41
Standaard onderwijs.....	41 - 43
Neutrale scholen.....	43 - 47
Zendingsscholen.....	47 - 49
Wilde scholen.....	49 - 50
H.I.School	50
Zending.....	50 - 51
Huwelijksinschrijving enz. van Christene Taroadja's in het	
Zendingsgebied van Mandar.....	51 - 54
Geneeskundige dienst.....	54 - 55
<u>LANDEBOUW</u>	55 - 58
Cultuurondernemingen.....	58

.....

Vervolg - MEMORIE

van overgave van het bestuur van de Afdeeling MANDAR

van den Assistent Resident W. E. C. VEEN.-

ooooooooooooo0\$Ooooooooooooo

In het algemeen moge worden verwezen naar de memories van mijne ambtsvoorgangers, v.g.v. deze memories in het archief aanwezig zijn.

Mede wordt verwezen naar dzz. memorie van het landschap Binoeang van den 24en Augustus 1930 welke in het bijzonder van belang is voor de stand van zaken in het landschap Binoeang (Onderafdeeling Polewali en Mamasa.)

ADMINISTRATIEVE INDEELING.

De administratieve indeeling van de Afdeeling Mandar onderging in den loop der jaren verschillende wijzigingen.

Bestand der Afdeeling Mandar aanvankelijk in 1911 uit slechts 2 onderafdeelingen t.w.

Madjene en Mamoe djoe (vgl. Staatsblad 1911 No. 605), in het daaropvolgende jaar werd reeds het aantal onderafdeelingen uitgebreid met de onderafdeelingen Balanipa (Standplaats Tjampalagian) en Binoeang (Polewali) vgl. Staatsblad 1912 No. 3.

Bij Staatsblad 1916 No. 352 werd Tjampalagian als standplaats van den bestuursambtenaar opgeheven en werd de noodzaak ingezien een bestuursambtenaar te plaatsen in de bovenlanden met standplaats Melabo.

Het aantal onderafdeelingen bleef echter gehandhaafd nl. 1. Madjene, 2. Mamoe djoe, 3. Balanipasche en Binoeangsche Bene-

den

2.

denlanden (Polewali) en Boven Binoeang met Pitoe Oeloena Salo (Malabo).

Bij Staatsblad 1917 No. 249 had een splitsing plaats, en werd het gebied van Pitoe Oeloena Salo een afzonderlijke onderafdeeling (Mambië).

Ten slotte werd de administratieve indeeling gewijzigd bij Staatsblad 1924 No. 467, waarbij met handhaving der overige onderafdeelingen (Madjene, Mamoejoe en Polewali) de onderafdeeling Boven Binoeang en Pitoe Oeloena Salo werden samengevoegd tot een onderafdeeling met standplaats Mamasa, aan welke standplaats de voorkeur werd gegeven boven Malabo.

Sedert de totstandkoming van den Mamasaweg in het voor jaar van 1931 was de verbinding van de bovenlanden met de kust dusdanig verbeterd, dat het bestuur van de onderafdeeling Mamasa in handen kan worden gesteld van den bestuursambtenaar der benedenstreken (Polewali), aan wien werd toegevoegd een z.g. schakelofficier voor de Toradjastreken (Mamasa). De schakelofficier te Mamasa werd sedert vervangen door een hulpgezaghebber.

*L. (Mandi, Pambasang, Tjarama)
Balsingyapanku en Binoe
angzame Binoeuland
(met hoofdplaats)*

LANDSCHAPPEN.

De Afdeeling Mandar bestaat uit een federatie van 7 landschappen (Pitoe Babana Binanga), welke oorspronkelijk alle onder suzeriniteit van Boni hebben gestaan. Hoewel het gebied der bovenlanden niet stond onder heerschappij van een der kustlandschappen, werden de bovenlanden, sedert onze inmenging, toch gevoegd bij de landschappen

3.

schappen: Balanipa en Binoeang. Ten aanzien van de geschiedenis van Boven Binoeang en de afstamming der Toradja's worde verwezen naar de desbetreffende, in den aanhef genoemde Nota van Binoeang, waaruit e.e.a. dienaangaande mogeblyken.

De federatie van Mandarstaten wordt gevormd door de landschappen:

1. Mamoedjoe.
2. Tapalang.
3. Tjenrana.
4. Pembaoeang.
5. Madjene.
6. Balanipa.
7. Binoeang.

waarvan uit geschiedkundig oogpunt de belangrijkste zijn (Balanipa (vader), Tjenrana (moeder), Madjene (zoon) en Pembaoeang (dochter).

De adatrechtelijke verhouding dezer landschappen is niet gemakkelijk na te gaan daarvoor zouden oude lontarboeken, v.z.v. hier en elders nog aanwezig, dienen te worden geraadpleegd. Door het overlijden in December 1929 van den Controleur ter beschikking Dr. J. Mallinckrodt die in opdracht had de adatrechtelijke constructie dezer streken in studie te nemen zijn vele reeds verzamelde gegevens verloren gegaan.

SAMENSTELLING VAN DE ZELFBESTUREN.

Aan het hoofd der Zelfbesturende landschappen staan Zelfbestuurders met den titel van Maradia. De staatrechtelijke verhouding der Hoofden der Zelfbesturen tot het

Gouvernement

4.

gouvernement is neergelegd in Korte Verklaringen dan wel Acten van Verband (z.g. Celebes model).

H A D A T.

De Zelfbestuurders worden bijgestaan door een Hadat bestaande uit een wisselend aantal landsgrooten, met de titels van pabitjara, maradia, baŕgaoe, ponggawa, papoeangan en Aroe.

De Zelfbestuurders zijn van zuiveren vorstelijken bloede (anak matoa). Bij verkiezing van landsgrooten, wordt eveneens de eisch gesteld van vorstelijke afkomst, dan wel verwantschap met leden van den hoogen adel, al wordt in de praktijk - bij gebrek aan geschikte candidaten - van dezen regel wel eens - zij het noode - afgeweken. x)

Aan de leden van de Hadat waren eertijds - voor onze daadwerkelijke bestuursinmenging - verschillende functies toegedacht, sedert werd hen echter behalve de functie van lid der inheemsche rechtbanken, ook het bestuur over een district opgedragen, welke staat van zaken ook elders buiten de Afdeeling Mandar wordt aangetroffen.

Moge deze regeling te kort doen aan de eigenlijke beteekenis van de waardigheid van landsgrooten, niet te ontkennen valt dat deze landschappen, weinig belangrijk als zij zijn, toch reeds een groot aantal hoofden

x) o.m. de huidige Aroe Matoa van Binoeang, Andi Makaratte, en de pabitjara van Mamoejoe, Noehoeroedin zijn geene anak matoa.

5.

den van inlandsch bestuur kennen, welke vaak, de goede niet te na gesproken als "quautilé négligable" kunnen worden aange-merkt.

DISTRICTSBESTUUR.

Het bestuur over de districten wordt overigens gevoerd door z.g. districts hoofden, welke geen lid van de Hadat, noch landsgroote zijn.

Hunne titels zijn maradia, poatta, tomakaka en perenge, welke beide laatste titels onder de Toradja's worden aange-troffen.

Aangezien alle Zelfbestuurders lands-grooten en districtshoofden van landschaps-wege eene bezoldiging genieten, kan voor de samenstelling van de Hadat en het dis-trictsbestuur worden verwezen naar de land-schapsbegrooting van Mandar.

Behalve salaris genieten de Zelfbe-stuurders en landsgrooten ambtshalve ook inkomsten uit ornamentalsvelden, ornamentals-wischvijvers enz. Sommigen hebben tevens het uitsluitend jachtrecht (herten) op bepaalde jachtterreinen (ongko).

INLANDSCH BESTUUR.

Het Inlandsch bestuur, staande onder de directe leiding en het toezicht van het Europeesch bestuur, wordt uitgeoefend door Inlandsche Bestuursassistenten, mantris politie, en gaibs. De mantris politie wor-den van landschapswege bezoldigd.

In de Onderafdeeling Madjene zijn: 1 Hulp-Bestuursassistent en 1 Gaib.

In de Onderafdeeling Mandjedjoe: 3 mantris
politie

6.

politie (Standplaats Mamoejoe, Galoempang en Pasangkajoe).

In^{de} onderafdeeling Polewali: 1 Hulpbestuurs-
assistent 1 Gaib.

In de onderafdeeling Mamasa: 2 Hulpbestuurs-
assistenten en 1 mantri politie (Mambië)

RECHTSPRAAK.

Regelen omtrent de inheemsche recht-
spraak zijn neergelegd in het z.g. Gouver-
neursbesluit Rechtwezen Celebes.

Naar aanleiding van het bepaalde
bij Indisch Staatsblad 1932 No. 80, houdende
eene nadere regeling van de inheemsche
rechtspraak in gouvernementsgebied, ligt
het in het voornemen concordante bepalingen
in het leven te roepen voor de inheemsche
rechtspraak in Zelfbestuursgebied, hetgeen
kan geschieden door aanvulling van meerge-
noemd gouverneursbesluit en de m.m. toepas-
selijk verklaring van tal van in opgemeld
Staatsblad opgenomen ordonnanties.

Het aantal zaken, crimineel als ci-
viel, in de onderafdeeling Balanipasche en
Binoeangsche Benedenlanden (Polewali) over-
treft verre dat der overige onderafdeelingen
is de facto meer dan alle zaken der overige
onderafdeelingen te zamen.

Zulks moge blijken uit het gemid-
delde beeld van het aantal zaken, samenge-
steld in ondervolgend staatje over de jaren
1930, 1931 en 1932 (alleen van inheemsche
rechtbanken, niet der lagere rechtbanken
of rechters.

	Crimineel.			Civiel.		
	1930	1931	1932	1930	1931	1932
Onderafdeeling <u>HOLEWALI:</u>						
Balanipa	54	51	39	54	33	29
Binoeang	4	12	8	9	5	2
Totaal	58	63	47	63	38	31
Onderafdeeling <u>Madjene.</u>						
Madjene	21	32	20	13	14	6
Pembaceang	8	6	12	2	5	10
Tjenrana.	1	5	2	3	2	2
Totaal	30	43	34	18	21	18
Onderafdeeling <u>Mamoedjoe</u>						
Tapalang.	-	11	2	-	-	-
Mamoedjoe	12	5	11	2	1	-
Totaal	12	16	13	2	1	-
Onderafdeeling <u>Mamasa.</u>	7	16	3	-	3	1

De bevolking van het landschap Balanipa is twistziek van aard en ook procedeert zij gaarne. In het bijzonder, indien haar "point d'honneur" op het spel staat, grijpt zij spoedig naar een steekwapen, een kris of badik, om het gekwetst eergevoel te herstellen.

Een verbod van het dragen van steekwapens heeft in den loop der jaren ten deze nog geen verbetering kunnen brengen.

Eigenaardig genoeg komen de meeste steekpartyen, en aanslagen op het leven van den Balanipaër voor in den Vastenmaad (poeasa).

In de poeasamaand wordt - naar het schijnt - de gelegenheid gevonden om vaak jarenoude veeten middels wapenen te be-

slechten

8.

slechten. Vermoedelijk vindt e.e.a. zijn oorzaak in het feit, dat in de poeasamaand, gedurende de avonduren de gang naar de mes-sigt, naar elkanders woningen voor het afleggen van bezoeken en het houden van samenkomsten, meerdere gelegenheid wordt gevonden voor ontmoetingen van personen van beiderlei seksen, hetgeen op zich zelf reeds voldoende aanleiding is om elkanders handelingen met wantrouwen en jaloezie gade te slaan.

Van bestuurswege wordt reeds eenige jaren getracht ten deze ten preventieve op te treden, door in de omtrek van de passer-terreinen gedurende de poeasamaand te later patrouilleeren en scherp toe te zien op het dragen van verboden wapens.

Vele resultaten hebben deze maatregelen echter niet opgeleverd.

Het opleggen van zware straffen - in den loop van 1932 werd door de Hadat een doodvonnis uitgesproken, mocht even weinig baten.

Het behoeft geen betoog dat de byzondere lichtgeraaktheid van den Balanipaër, ook de goede elementen onder de bevolking er vaak toe brengt bijzondere voorzorgsmaatregelen te treffen, - als het bij zich dragen van verboden wapenen, om bij eene ontmoeting van kwaadwilligen, deze te kunnen weerstaan.

De Balanipaër ontziet zich niet - daarbij nog wel bijgestaan door vrienden - om een ongewapende tegenstander onverhoeds aan te vallen en levensgevaarlijk te treffen.

Deze

Deze uitweiding acht ik noodig om aan te toonen, dat het vaak voorkomt, dat de uit voorzorg gewapende Balanipaër, ter noodzakelijke verdediging van eigen of anders lyf, van de wapenen gebruik moet maken, en hij in dergelijke gevallen uiteraard strafeloos dient te blijven. Het wil mij voorkomen dat bij de instructie van strafzaken daaraan niet altijd voldoende aandacht wordt geschonken. Zoolang de Balanipaër er het leven van afbrengt, ondergaat hij n.h.v. - zelfs in de gevallen van wettige zelfverdediging - zonder schriftelijke protesten zijn straf.

Hij vindt het derhalve niet geheel onbillijk een straf te moeten ondergaan indien hij 0 zij het ook uit noodzaak - iemand heeft gedood dan wel zwaar lichamenteel letsel heeft toegebracht.

Wellicht vindt deze gedachtengang zijn oorsprong in den ouden tijd, toen geschillen tusschen Balanipaërs onderling in een gevecht van man tegen man moesten worden uitgevochten.

De hadat bekommerde zich toen weinig om het "right or wrong", plaatsde de personen in een omheinde ruimte, en liet verder het geschil uitvechten, tot dat de dood van een der personen erop volgde.

De civiele procedure gaat in hoofdzaak om het klapperbezit.

Ook bij de executie van deze civiele vonnissen werd, in Balanipa wel eens moeilijkheden

x) De oorspronkelijke beteekenis van Balanipa moet zijn "omheinde ruimte" m.a.w. kampplaats.

lijkheden ondervonden, wjl de verliezende party zich niet goedschiks aan het in kracht van gewijsde gegaan vonnis, wenschte te onderwerpen.

By voorkomende herhalingen van een dergelijk verzet, dan wel, het aannemen van een dreigende houding, of poging tot verzet, ware slechts proces-verbaal op te maken, waarna de raddraaiers op ongezette tijden in hunne woningen waren op te lichten en vervolgens te straffen.

ECONOMISCHE TOESTAND.

In de verschenen bestuursperiode van af November 1929, was de wereldcrisis ook voor de bevolking van de Afdeeling Mandar zeer voelbaar.

De bevolking der kuststreken, waar de klappercultuur overheerschend is, werd door de sterke daling der copraprijzen, ernstig getroffen in haar hoofdbron van inkomsten, terwijl de bevolking der binnenlanden door de algemeene prijsdaling van de boschproducten, in het verzamelen van deze producten een weinig loonend bestaan vond.

De bevolking heeft zich echter op bewonderingswaardige wijze weten aan te passen aan de gewijzigde economische omstandigheden. Zij heeft zich, door uitbreiding van het beplant sawahareaal en door meer intensieve cultures van voedingsgewassen (mais en ketella) o.m. weten te vrijwaren van voedselgebrek en andere, ernstige gevolgen van economischen nood.

Er werden in den loop van 1931 en 1932 geen bedevaartreizen naar Mekka meer gemaakt, terwijl het aantal uitgegeven

Mekkapassen

Mekkapassen in 1930:41 en in 1929 nog 85 bedroeg.

Het economische aanpassingsvermogen van de bevolking kwam het sterkst tot uiting in de door de kustbevolking, meer dan ooit te voren, met het vervoer van producten middels hare eigene vaartuigen, uitgeoefende concurrentie op de K.P.M.

En al heeft de dienst der K.P.M. de vrachtprijzen herzien en aanzienlijk verminderd, deze Maatschappij is er niet in geslaagd het vervoer van copra geheel in eigen handen te houden, tengevolge van de nog meerdalende vrachtprijzen, die de Mandareesche vrachtvaarder voor het vervoer bedong.

De Mandarees bekend om zijn economischen zin - waar treft men onder een inheemsche bevolking met belangrijk klapperbezit, zoo weinig vervreemding van grond en tuinen aan als in Mandar - berustte er blijkbaar niet in, van den toch al ongekend lagen prijs van copra, nog een aanzienlijk bedrag af te staan voor het vervoer per K.P.M. naar Makassar.

Er zijn perioden geweest dat de Mandarees wantrouwig scheen te staan tegen over de steeds dalende copraprijs en hij dan ook in de meening verkeerde dat de Copraopkooper hem niet de volle prijs voor het product toewees, waarom het hem - de Mandarees - beter voorkwam zijn product in voorraad te houden.

Bij de geringste prijsverhooging van copra wordt dan ook de copra productie in Mandar opgevoerd.

In de 2e. helft van 1931 begon geldschaarschte zich onder de bevolking af te teekenen, welke in de meer afgelegen streken in niet geringe mate in de hand werd gewerkt door de inruil van producten door kleinhandelaren tegen gebruiksartikelen, welke bij de bevolking gretig aftrek vinden.

De heerschende geldschaarschte deed de ruilhandel weder opleven, zoodat de bevolking dezer streken meer en meer terugkeerde tot den staat van gesloten huishouding.

De geldschaarschte was tevens oorzaak dat vele gouden sieraden ten verkoop werden aangeboden aan goudopkoopters, die van Makassar uit, de verschillende groote bevolkingscentra bezochten.

De geldschaarschte teekende zich in het bijzonder af bij de inning der belastingen, die moeilijker dan ooit binnenkwamen. Allen door maatregelen, welke een stelselmatige inning bevorderden, is het mogelijk gebleken, de belastingen in de kas te doen vloeien.

De belastingen moesten in termijnen worden voldaan, aangezien slechts weinigen het volle belastingbedrag ineens konden voldoen.

Mede als gevolg van de geldschaarschte werden in veel geringer mate als in vorige jaren - ondanks algemeene afkoopbaarstelling en vermindering der afkoopsommen en kwartaalsgewijze afkoop - de heerendiensten afgekocht.

Dat aan de bevolking, om hare geldelijke verplichtingen te kunnen voldoen gezien

gezien de vorenomschreven omstandigheden, verhoudingsgewijze zwaardere lasten worden opgelegd dan voorheen, behoeft niet nader te worden betoogd.

Waar echter in deze tijden aan alle staatsburgers - van hoog tot laag - tegen eene teruggang aan inkomsten, zwaardere financiëele lasten worden opgelegd, en ten eenenmale, met het doorvoeren van verschillende bezuinigingsmaatregelen, welke tot behoud van den status quo ook toepassing vonden bij het financiëel beleid dezer landschappen, alle normen in het economische bestel staan te wijzigen, is het begrijpelijk en te billijken, dat ook de landschapsonderhoorigen ten deze hun bescheiden aandeel bydragen.

Immers dient van bestuurswege met alle oirbare middelen gestreefd in deze landschappen een zelfstandig begrootingsbeheer te handhaven, zonder gouvernementssteun in den vorm van een bijdrage.

LANDSCHAPSBEGROOTING.

Verschillende middelenposten liepen als gevolg van heerschende malaise terug.

De opbrengst aan belastingen, soe-soeng romang (zg. uitvoerrecht op boschproducten), afkoop van heerendiensten, passerinkomsten enz. liepen terug, waardoor verschillende bezuinigingsmaatregelen en versobering van diensten (o.m. van den landschaps technischen dienst) noodzakelijk bleken. Nieuw bouw bleef beperkt tot de meeste noodzakelijke werken en was de uitvoering van verschillende, op de begrooting gebrachte, werken dit jaar niet geoorloofd

geoorloofd, voor gebleken was dat het algemeene begrootingsaspect den bouw toeliet.

Werd in het belang van de economische ontwikkeling van de gezamenlijke landschappen van Mandar op de begrooting van 1929 een gunstige verhouding verkregen der cijfers van den buitengewonen en gewonen dienst, en bedroegen toen de uitgaven van den Buitengewonen dienst rond 30% van de totale begrooting, thans kan slechts op een verhoudingsgetal van 11% voor evengenoemden dienst worden gerekend.

Door korting op salarissen overeenkomstig de desbetreffende regeling voor landsdienaren, versoering van den landschaps technischen dienst, versoering van uitgaven voor den medischen dienst, enz. is getracht, zonder ontwrichtinga van diensten en toepassing van afbraakmaatregelen, de uitgaven gelijke tred te doen houden met de verminderde inkomsten.

Ter voorkoming van een deficit op de begrooting dienden de middelen posten in den loop van het jaar 1932 geregeld opnieuw, en scherper, geraamd, terwijl tevens waar eenigszins mogelijk, bezuiniging op de uitgaven diende te worden toegepast.

Werd aanvankelijk op de begrooting van 1932 voor het crisisfonds een bedrag van f 5000.-- uitgetrokken, later - na opmaking van de begrootingsrekening over het dienstjaar 1931 - bleek, dat van het saldo van den vorigen dienst ad f 36000.--

15.

nog een bedrag van f 19000.-- voor dit doel kon worden uitgetrokken, derhalve totaal uitmakende een crisisfonds van f 24000.--

Het effectenbezit van de Mandarins bedraagt thans nominaal f 147.500.--, het bestaat uit obligaties in provinciale, gemeente en spoorwegleningen en pandbrieven in hypotheekbanken. Het effectenbezit is, men lette wel, z.g. belegd kasgeld en geen reserve B.

Door het opnemen van gelden, met het effectenbezit tot onderpand, is het steeds mogelijk gebleken tijdig, d.w.z. voor het sluiten van het boekjaar, de restitutiepost te voldoen.

Ten slotte zy nog, zo o noodig aangegeekend, dat tengevolge van het bovenvermeld vrij aanzienlijke bedrag aan "bevroren" kasgeld, de girorekening der Mandarins steeds verre overtrokken is en dus deze rekening steeds een belangrijk bedrag aan debetsaldo zal blijven aangeven.

VOORNAAMSTE MIDDELEN DER BEGROOTING. f Belastingen.

De inkomstenbelasting (sima assaparang atoewong) der inheemsche bevolking is geregeld in de desbetreffende Zelfbestuursverordening. Zij wordt geheven naar een maatstaf van 4 ten 100 der inkomsten, en stemt derhalve overeen met de oude aanslag ingevolge Staatsblad 1914 No.130 in direct bestuurd gebied. Naar de thans vigeerende bepalingen der inkomstenbelasting in gouvernementsgebied, zijn echter

ter de landschapsonderhoorigen met hunne voor het meerendeel lage inkomens, wat de belastingaanslag betreft, in het na-deel bij hunne maatschappelijke klasse-genooten in gouvernementsgebied. De land-schapsonderhoorigen met grootere inkomens zijn daarentegen door het ontbreken van progressiviteit in den aanslag, opcenten op de belasting, crisisbelasting, perso-neele belasting enz. weder in het voor-deel.

De gemiddelde belastingaanslag in de Afdeeling Mandar bedroeg de laatste jaren rond f 6.-- hetgeen voor eene be-volking van een welvarende streek als Mandar niet te zwaar kan worden genoemd.

De gemiddelde aanslag was het hoogst in de jaren 1922, 1923 en 1924 nl. rond f 7.--

Door de hoofden werd, zelfs in de gunstige jaren van voordeelige coprapry-zen, aangedrongen op vermindering der be-lastingen, waaraan dan ook na 1924 gevolg werd gegeven door oplegging van een ge-middelde aanslag schommelend tusschen de f 5.-- en f 6.--

De aanslag in de laatste 10 jaren bedroeg als gemiddelde:

in 1922:	f 7.11	!	in 1927:	f 5.38
" 1923:	f 7.09	!	in 1928:	f 5.53
" 1924:	f 7.08	!	" 1929:	f 6.03
" 1925:	f 5.62	!	" 1930:	f 5.90
" 1926:	f 5.77	!	" 1931:	f 6.03
			en in 1932:	f 6.19

De geringe stijging van den gemiddelden be-lastingaanslag in 1932 werd in hoofdzaak veroor-
zaakt

zaakt door de stijging van den gemiddelden aanslag in de onderafdeeling Madjene van f 5.93 in 1931 tot f 6.76 in 1932. En toch strekte de inning der sima in deze onderafdeeling in den loop van genoemd jaar tot voorbeeld voor de overige ressorten.

Bij de belastingaanslag wordt zoo veel doenlijk differentiatie toegepast, echter aan de kust, met hare klapperbezittende bevolking meer dan bij de bevolking in de binnenlanden, waar wisselvallige inkomsten werden verkregen uit het winnen van boschproducten. In de meer welvarende Toradjastreken in het bijzonder daar, waar de Toradja zich heeft toegelegd op sawahbouw en koffiecultuur, is differentie weer zeer goed mogelijk.

Bij den aanslag wordt als regel uitgegaan van een minimaalslag (sima badan) bedragende f 4.-- tot f 4.80 aangevuld met een bedrag van 4% uit aantoonbare bronnen van inkomsten (uit klapperbezit, exploitatie van een of meer prauwen sawahbezit, koffietuinen enz.)

Voor den aanslag naar de inkomsten van klappertuinen werd in 1929 en voorgaande jaren, al naar gelang van het productievermogen der boomen, berekend f 0.05 f 0.10 en f 0.15 per boom en per jaar, thans is, rekening houdende met de lagere copraprijzen, de aanslag gereduceerd tot f 0.05 f 0.07⁵ en f 0.10

De totale aanslag in de belastingen is dan ook na 1929 verminderd, echter niet in die mate als mocht worden ver-

wacht, hetgeen o.m. moge worden toegeschreven aan de in dienststelling van belastingmantris in 1930. Uit proeftellingen was in het daaraan voorafgaande jaar reeds gebleken dat in vele kampongs op ontstellende wijze door hoofden en bevolking, met het op naam van belastingschuldigen staande aantal boomen was gesmokkeld, zoodat de uitkomsten vaak van 50% - 100% van de werkelijkheid afweken. Ook is het voorgekomen, dat bij de behandeling van een leeningsaanvraag bij de Volksbank, met een klappertuin als onderpand, een geheele tuin niet in de belastingregistratie bleek te zijn opgenomen.

Bij de behandeling van civiele vorderingen, en executoriale verkoopingën is gebleken dat de waarde van klappertuinen thans - als gevolg van de prijsdaling van copra en heerschende geldschaarschte - sterk is achteruitgegaan.

Onder het hoofd: Economische toestand werd reeds een en ander medegedeeld omtrent de moeilijkheden in het laatste jaar ondervonden bij de inning der belastingen.

VARKENSSLACHTBELASTING. In den aanvang van 1932 werd een varkensslachtbelasting ingevoerd, waarvoor in aanmerking komen de Christen- en heidensche Toradja's.

De invoering van deze belasting stuitte aanvankelijk bij de inning op weinig bezwaren, vermoedelijk werd ook veel clandestien geslacht, later (in September 1932) gaf zulks echter der bevolking

king

king uit de Tokastreek van het district Pana aanleiding een poging tot verzet te plegen. Het opbrengen ook van deze belasting, zal in verband met de heerschende geldschaarschte, voor deze bevolking moeilijkheden hebben opgeleverd.

SOESOENG ROMANG.

Vormde de heffing van soesoeng romang, d.i. 10% van de waarde van boschproducten (niet van zeeproducten) bij uitvoer, in vorige jaren een belangrijke middelenpost op de begroeting, thans zijn gaandeweg, in deze crisisjaren, ook deze inkomsten achteruit gegaan, zooals uit ondervolgende cijfers moge blijken.

Soesoeng Romang 1929 :	f 43.778.36
" 1930 :	f 39.118.76
" 1931 :	f 16.445.68
" 1932 :	nader geraamd op f 4.500.--

Oorzaken: sterke daling der pryzen van boschproducten (rotan en damar) waardoor het zoeken van boschproducten minder loonend werd, als gevolg waarvan slapte in den handel van boschproducten ontstond.

Toch is de bevolking der binnenlanden van Mamoedjoe, enkele streken van Pitoe Oelcena Salo en een enkel district van de onderafdeelingen aan de kust (Oeloe Mandak) Toebi, Tapango) voor een groot deel aangewezen op dit bedrijf om hare belastingen te voldoen.

In overleg met den dienst der I.U. & A. wordt te Makassar, de centrale uitvoerhaven van deze producten, driemaandelijks de gemiddelde handelsprijs der boschproducten

producten vastgesteld. Naar deze prijsopgave wordt de Soesoeng Romang geheven.

HEERENDIENST AFKOOFGELD.

Onder het hoofd: "Economische toestand" werd reeds met een enkel woord gewezen op de achteruitgang der inkomsten als gevolg van de wijziging der economische omstandigheden en de heerschende geldschaarschte.

Werd in 1928 aan Afkoop heerendienst ontvangen f 50916.65, in 1929 werd op dit middel als gevolg van de algemeene afkoopbaarstelling verkregen f 58.968.24

In 1930: f 79500.56

1931: f 48242.37

1932: f 13482.70

ondanks het feit dat naast algemeene afkoopbaarstelling, de afkoopsom werd teruggebracht op f 8.-- per jaar en 3 maandelijks afkoop openstond.

Hierbij dient echter opgemerkt dat de in December 1931 ten behoeve van het jaar 1932 ontvangen afkoopsommen ten bedrage van f 6910.-- op het dienstjaar 1931 zijn gebracht, aangezien deze maatregel, gewenscht voorkwam in verband met de kaspositie in genoemde maand.

De sterke achteruitgang dezer inkomsten, had tot gevolg eene versoebing van den landschapstechnischen dienst en het overbrengen van enkele reeds gedane uitgaven van het desbetreffende (artikel 66. heerendienstwerken in betaalden arbeid) op een artikel der begrooting, dat losstond van de ontvangstpost afkoopheerendiensten.

De passerinkomsten, eveneens een der belangrijke middelenposten van de Mandarkas, liepen eveneens terug, echter niet in die mate, als de tijdsomstandigheden deden verwachten.

Wel viel in den aanvang van 1931 ook in deze inkomsten een sterke achteruitgang te bespeuren, doch door het tijdig treffen van verschillende maatregelen (ompaggering van de passer te Madjene, het vaak doen wisselen van passermandoers, ontslag van personeel van kleine passers die meer aan salaris kostten dan zij inbrachten, en in het algemeen een verscherpte contrôle op deze inkomsten) werden de inkomsten zooveel mogelijk op peil gehouden.

MAATSCHAPPIJ TOT EXPLOITATIE VAN
PLAATSELIJKE BEDRIJVEN.

De M.E.P.B. een nog jonge, in 1930 opgerichte Maatschappij voorziet de verschillende afdeelingshoofdplaatsen in dit gewest o.m. van electrisch licht en y

Medio 1931 werd de electrische Centrale te Madjene geopend. Het voor de oprichting van deze Maatschappij benoedigde kapitaal wordt gefourneerd door de verschillende landschapskassen. Het aandeel van de Mandarkas zal f 100.000.-- bedragen, welk bedrag in den loop van 5 jaren zal zijn gestort.

Bijdragen van f 20.000.-- werden in 1931 en 1932 voldaan, terwijl een bedrag van f 10.000.-- op de begroting van dit jaar is geplaatst.

Voor de levering van stoom ten be-
hoeve

hoeve van de elektrische straatverlichting, is door de gezamenlijke Zelfbesturen van Mandar een overeenkomst gesloten met voornoemde Maatschappij, waarbij dient aangeteekend, dat de kosten dezer verlichting weder worden goedge maakt door de bijdragen van ingezetenen en bevolking van de daarvoor in aanmerking komende kampongs.

Mede als gevolg van de teleurstellende tijdsomstandigheden, welke zich op het tijdstip van het vormen der plannen tot oprichting van voornoemde Maatschappij (in 1929), niet lieten voorzien, werkte deze Maatschappij in het verschenen bedrijfsjaar met een half procent verlies, overeenkomende met een bedrag van circa f 300.--

In aanmerking nemende dat tal van, reeds jarenlange gevestigde en goed renderende bedrijven, die hausse jaren medemaakten en daardoor in staat waren reserves te kweken, thans ternauwernood, vele zelfs tevergeefs, de crisisstormen het hoofd wisten te bieden, behoeft het geen betoog, dat ook onderpelijke nog jonge maatschappij haar deel ontving.

Retrospectieve beschouwingen kunnen daarom als geheel misplaatst, gevoegelijk achterwege blijven, al dient uiteraard alles in het werk gesteld om het bedrijf rendabel te doen zijn.

Waterleiding.

In den drogen tijd worden door de bevolking te Madjene moeilijkheden onder-
vonden

vonden bij het verkrijgen van goed drinkwater. Verschillende bevolkingsputten leveren dan onvoldoende dan wel ondeugdelijk (brak) drinkwater op, waardoor men dan verplicht is het water te betrekken uit putten, die blijvend voldoende water geven.

Jarenlang is dan ook van bestuurswege gezocht naar een goede oplossing ter voorziening in de behoefte aan goeddrinkwater.

De Salabose waterbronnen werden gecapteerd en werd het water langs een 1 K.M. lange leiding gevoerd naar het hospitaal, de Dokter's en A.R.woning. Het water voor laatstgenoemde woningen wordt van den voet van het hospitaal opgepompt naar een kleine watertoren.

Geschiedde het oppompen destijds met een handvleugel­pomp, thans geschiedt zulks vlugger en doeltreffender middels een klein electrisch pompje.

Op het passerterrein zijn 2 hydranten, welke aansluiting vonden op de eerst genoemde leiding, echter werden deze hydranten, wegens gebrek aan voldoende water sedert enkele jaren niet meer in gebruik gesteld.

Aangezien het debiet van de Salabosebronnen onvoldoende is gebleken voor de plaatselijke behoefte aan drinkwater, wordt thans uitgezien naar de mogelijkheid om het water van de Abaga waterval voor dit doel af te tappen.

De Abagawaterval ligt op 56 M. hoogte boven de zeespiegel en volgens een reeds

reeds in kaart gebracht tracé op 6 K.M. afstand van Madjene.

De aanlegkosten (aanvoerleiding van 20 c.M. naadlooze Mannesmann buizen) zullen naar schatting in totaal f 120.000.-- bedragen. Deze vrij hoge kosten worden in hoofdzaak veroorzaakt door de groote capaciteit der aanvoerbuizen, hetgeen met het oog op het drukverlies op dezen afstand noodzakelijk bleek. Door middel van een chloorinstallatie (zelfkosten \pm f 2000.--) zal het water drinkbaar gemaakt worden.

Sedert een paar jaren worden op de begrooting gelden uitgetrokken voor het stelselmatig opnemen van het waterdebit en werden van bestuurswege maatregelen getroffen. (ladangverbod in het stroomgebied) voor het behoud enz. van het gebied.

Het rapport van den Ingenieur Nelissen, dat minder gunstig luidt in zake de mogelijkheden van watervoorziening van de hoofdplaats Madjene, is in het archief te raadplegen.

Zoodra de financieele omstandigheden van de Mandarkas zulks toelaten, zal de aanleg van een drinkwaterleiding voor de hoofdplaats Madjene, een belang van eerste orde, zijn beslag kunnen krijgen.

BESTUUR.OPLEIDING VAN ZOONS VAN ZELFBE-
STUURDERS EN LANDSGROOTEN.

Ten einde de daarvoor in aanmerking komende zoons van Zelfbestuurders en landsgrootten te bekwamen voor hun toekomstige taak, werd hun een schoolopleiding verschaft aan de schakelschool te Makassar dan wel de H.I.S. te Pare-Pare met eene toelage van landschapswege.

De tijdsomstandigheden noopten ook tot bezuiniging op dit punt, zoodat de toelage werd gereduceerd tot bedragen schommelend van f 15.- tot f 25.- per leerling en per maand.

Uit ondervolgende opgave moge blijken welke zoons van meerbedeelde waardigheidsbekleeders voor bedoelde opleiding in aanmerking kwamen.

Namen der ouders.	Waardigheid.	Namen der Zoons.	Toelichtingen.
m. Ladoe. (overleden. vr. Samatoeroe.	gew. Maradia Balanipa.	Atjo Mea alias Ab- doel Maulik Maula- na.	Schakelschool Makassar (f25.- toelage).
m. Mangkona. vr. Tiari.	gew. Maradia Tjampalagian	Atjo Babo.	idem.
m. Ambo Kanasakoe. vr. Ambo.	gew. Pabitja- ra Pangali2.	Atjo Benja.	idem.
m. Matoelada. vr. Endang.	Maradia Bi- noeang.	Abdulrasjid.	H.I.S. te Pare-Pare toe- lage f 15.-
m. Hamma. vr. Laba.	Papoeangan Tenggelang.	1.Saledang. 2.Djamaloedân.	Idem voor el- ke leerling een toelage van f 15.-

halfjaar van 1933 wordt
toelage verleend voor 1 leerling.

Voorts wordt aan Tonralipoe zoon van de vrouwelijke Maradia van Pembacoeang eene bestuursopleiding gegeven in de Afdeling Bone, onder toekenning van eene maandelijksche toelage van landschapswege van f 25.-- (zie de ten zijnen aanzien gevoerde briefwisseling nopens de opvolging in Pembacoeang in geheim archief).

Tambaroe zoon van den ex pabitjara van Banggae, is voor bestemd om eerlang zijn vader in dezelfde functie definitief op te volgen. Onder leiding van Biring, pabitjara Pangali-ali, die een Osvia opleiding heeft genoten, wordt Tambaroe vd. de noodige bestuurspraktijk bijgebracht. zie briefwisseling.

HEERENDIENSTEN.

Volgens de bestaande heerendienstregeling in deze Zelfbesturende landschappen bedraagt het maximum aantal dagdiensten dat van een heerendienstplichtige mag worden gevorderd, 30 per jaar.

Aangezien het maximum aantal dagdiensten in gouvernementsgebied, ingevolge Staatsblad 1927 No. 207 is gesteld op 25 per jaar, dient gestreefd, waar mogelijk, concordant aan de gouvernementsregeling het maximum aantal dagdiensten in Zelfbestuursgebied te verminderen.

In dzz. schrijven van den 6en Maart j.l. No. 981/H.D. werd de mogelijkheid van vermindering in nadere beschouwing te nemen.

Zonder bezwaar zouden slechts voor enkele gebiedsdeelen van deze afdeling, t.w. in de landschappen Madjene, Pembacoeang, Tjenrana en Balanipasche benedenlanden, een

vermindering

vermindering van bedoeld maximum tot 25 d. per jaar kunnen worden doorgevoerd, ware het niet dat met de noodzakelijk geachte handhaving van het maximum van 30 dagen in het overige gebied van deze afdeeling de gewenschte eenvormigheid op het stuk van heerendiensten geheel te loor ging. Waar heerendiensten slechts gevorderd worden naar gebleken behoefte, is de heerendienstdruk in verschillende streken toch reeds ongelijk.

Van historisch standpunt gezien zou een vordering van maximaal 25 dagdiensten in het eene landschap en van 30 in een ander landschap niet onbillijk zijn.

Immers, waar thans van de heerendienstplichtige bevolking van enkele gebiedsdeelen (landschappen) met een maximum aantal dagdiensten van 25 per man en per jaar zou kunnen worden volstaan, ^{zijn} in vroegere decennia, van deze bevolking, gezien de tot stand gekomen werken, reeds meer heerendiensten gevorderd dan van de bevolking van de overige gebiedsdeelen, waar het maximum aantal heerendiensten van 30 per jaar, thans nog gehandhaafd zou moeten blijven.

Bij eene regeling van de vordering van heerendiensten hinkt men op twee gedachten, gericht

- a. op het streven van vermindering en
- b. handhaving van uniformiteit, waardoor vermindering over de geheele linie niet wel mogelijk is.

Indien in afwijking van het voorgaande, waarbij in enkele landschappen de vermindering van het maximum aantal hee-

heerendiensten wel mogelijk wordt geacht, toch ter wille van de eenvormigheid de voorkeur wordt gegeven aan eene uniforme regeling, dan ware het thans nog geldende maximum aantal heerendiensten in deze afdeling te handhaven. Een groot gevaar schuilt in eene vermindering van het maximum aantal heerendiensten, in het bijzonder in deze streken, waar het ontwikkelingsproces t.a.v. aaneeng van wegen en werken nog gaande is. Heeft men eenmaal een verminderd maximum vastgesteld dan is terugtrreden op dit punt niet meer mogelijk.

In het algemeen kan worden verklaard dat de huidige tijdsomstandigheden n.h.v. zich weinig leenen voor beschouwingen ten doel hebbende eene arbeidsbeëindiging van de bevolking te verlichten, waar - als gevolg van geldschaarschte - en achteruitgang der middelen begroting over de geheele linie, weinig perspectieven worden geopend, nuttige werken, in het welbegrepen economisch belang der bevolking, tot stand te brengen.

De grootste bestuurszorg in deze tijden blijve, dat bestaande werken zoo goed als mogelijk @ zonder vele kosten - in stand worden gehouden.

Wordt de instandhouding reeds bemoeilijkt door gebrek aan middelen - zeer verminderde afkoop @ dan is zulks een reden te meer om de bestaande belasting in arbeid (heerendiensten) dezer bevolking zoo veel mogelijk te handhaven.

Nog steeds is voor de bevolking deger streken tijd niet equivalent aan geld, zoodat door de vordering van een gelijk aantal

29.

tal dagen heerendienst als voorheen, het economisch belang der bevolking niet wordt geschaad.

Omtrent de werking van de Zelfbestuursheerendienstverordening moge worden verwezen naar de desbetreffende jaarverslagen over de verschenen jaren. Voor zoover betreft de afkoop der heerendiensten worde verwezen naar het vermelde dienaangaande sub. Heerendienstafkoop.

De afkoop van f 10.- in 1931 werd in 1932 en het loopende jaar teruggebracht tot f 8.-- per man en per jaar.

Naast algemeene afkoopbaarstelling, werd bovendien 3 maandelijksche afkoop mogelijk gemaakt.

Ondanks deze meerdere faciliteiten liep het totale bedrag aan afkoop, als gevolg van de achteruitgang der inkomsten der bevolking en heerschende geldschaarschte sterk terug.

WEGEN AANLEG EN HERSTELLING VAN
WEGEN.

In Mei 1931 werd de Mamasaweg (87 KM) voor autotransport geopend; waardoor een gunstige verbinding werd verkregen van de kust met de bovenlanden. Voor het autotransport op dezen weg geldt het éénrichtingsverkeer. Van 6 u.v.m. tot 12 uur 's middags is de weg opengesteld voor de richting van Mamasa naar de kustweg, en van 12 u.'s middags tot 6 u.n.m. in omgekeerde richting, terwijl gedurende de nacht het verkeer in beide richtingen is toegestaan.

Voor het benoodigd aantal heerendiensten voor herstelling, verbetering en onderhoud van dezen weg werd reeds machti-

machtiging verleend.

Talrijke bruggen in dezen weg werden geleidelijk vervangen door bruggen van semi-permanent karakter, bovendien werden verschillende overbrugde weggedeelten, middels waterspoeling, dichtgegooid en aangeplempd.

Deze werkwijze is zeer aan te bevelen en is bij Toradja's in zeer vertrouwde handen. Het Toara ravijn van ruim 20 M. diepte wordt thans op deze wijze dichtgespoeld. Het werk nadert thans zijne voltooiing. Daarmede werden de zeer aanzienlijke kosten van bruggenbouw uitgespaard. Men denke niet dat deze werkwijze vele dagdiensten vordert, het tegendeel is waar. De waterkracht in dit bergterrein vervangt op effectieve wijze de anders voor bruggenbouw noodzakelijke arbeid van een groot aantal heerendienstplichtigen.

Voorts acht ik het gewenscht er op te wijzen dat ter bescherming van door bandjirs bedreigde landhoofden van bruggen, een steenbezetting, waarbij steen voor steen een idjoekbed wordt gebezigt, tot dusverre gebleven is een weinig kostend en doeltreffend middel te zijn om aan de groote waterkracht van bandjirs weerstand te bieden. De landhoofden van de Koenjirbrug, een deel van de thans verbeterde weg van de Koenjirbrug tot de passer te Koenjir, de hoofden van de brug over de Papandanganrivier e.a. plaatsen in den Mamasaweg zijn op deze wijze tegen bandjirs beschermd.

Voor alles wordt voor het goede onderhoud van den Mamasaweg vereischt een

uitnemend

uitnemend goten en duiker stelsel, om het van de hellingen stroomende water via de goten en duikers zoo snel mogelijk af te voeren, ter voorkoming van groote schade aan den weg.

Daar waar de bergwanden een gloeiend en niet al te steil verloop hebben, kunnen door terrasseering langs de wanden, de niet te groote aardstortingen worden opgevangen, waardoor verkeersstremmingen worden voorkomen. Deze terrassen dienen uiteraard na elke aardstorting weder te worden ontdaan van de daarop gestorte aarde.

Overigens is begroeiing der berghellingen voor de noodige hechtheid gewenscht.

Door de poreusheid van de grond op verschillende plaatsen langs den weg, hebben ook, vooral in den regentijd aard-schuivingen plaats.

De regeling van het uitkomen van heerendienstplichtigen ten behoeve van het geregelde onderhoud, mede voor verbetering van den weg, geschiedt volgens een vastgesteld werkplan, opgemaakt door het bestuur in overleg met den Opzichter der Landschapswerken. De heerendienstplichtige bevolking weet dan tevens lang te voren wanneer zij in heerendienst dient uit te komen.

Voor bijzondere werkzaamheden aan den weg, als het opruimen van aardstortingen, het treffen van voorzieningen ter voorkoming van groote schade aan den weg, heeft uiteraard de opkomst van heerendienstplichtigen incidenteel plaats.

Het werkplan voor dit jaar zal spoedig

dig van den Gezaghebber van Polewali worden ontvangen.

Het landschap Binoeang verrichtte in het afgelopen jaar gemiddeld 20 dagdiensten per heerendienstplichtige voor werkzaamheden aan den Mamasaweg.

De heerendienstplichtigen van het landschap Balanipa konden slechts gedeeltelijk aan den Mamasaweg worden te werk gesteld, daar voor de meesten de afstand tot het werk te groot is, en in verband met de verminderde afkoop van heerendiensten, vervoer per vrachtauto, zooals in 1930 en 1931 is geschied, niet mogelijk was.

Mamoedjoeuweg. Eene doortrekking van den bestaanden kustweg naar het Noorden tot Mamoedjoe wordt alleszins gewenscht geoordeeld. Tapalang en de kern van het landschap Mamoedjoe zijn thans te geïsoleerd.

Reeds werd met de werkzaamheden van aanleg en verbetering van den weg een aanvang gemaakt, zoodat in Januari 1932 Tapalang (109 K.M.) met de auto van uit Madjene kan worden bereikt. In dit weggedeelte wordt bij Toebo en Malcenda van overzetveeren gebruik gemaakt. Aan het Soelaë weggedeelte (4 KM) wordt bij voortdoring gewerkt om de weg aan de gestelde eischen van een goede doorgaande verbinding te doen beantwoorden.

Een werkplan voor het uitkomen van heerendienstplichtigen in dit jaar ten behoeve van den wegaanleg Tapalang-Mamoedjoe (32 K.M.) is reeds aanwezig. Machtiging

voor het benodigd aantal heerendienst-
plichtigen is reeds verleend.

In 1932 werd reeds een aanvang ge-
maakt met den aanleg van den weg. Tapalang-
Mamoedjoe. Op een drietal plaatsen werd
aan dezen weg gewerkt, van Tapalang in de
richting van Taloedoe over een afstand
van omstreeks 4 K.M., van Taloedoe naar
Tapalang over een afstand van 3 K.M., van
Mamoedjoe naar Simboeang (richting Taloedoe)
over een afstand van 5 K.M.

De geheele weg Tapalang-Mamoedjoe is
door den landschaps technischen dienst ge-
traceerd, zoodat - ook in verband met de
verleende machtigingen - kan worden voort-
gegaan met de verdere werkzaamheden tot
totstandkoming van dezen weg.

Op de begroeting werden bedragen
uitgetrokken om de steenboor in een klein-
deel van dezen weg, ter besparing van han-
denarbeid, in bedrijf te stellen, voorts
zijn gelden toegestaan voor noodzakelijke
bruggenbouw in dit weggedeelte.

Met de tot standkoming van meerge-
melden weg van Tapalang naar Mamoedjoe,
hetgeen niet met bijzondere moeilijkheden
noch kosten gepaard zal gaan, wordt de
economische ontwikkeling van de landschap-
pen Tapalang en Mamoedjoe, het behoeft
nauwelijks betoogd, in hooge mate gediend.

In deze tijden heb ik de groote
prijsverschillen van bevolkingscultuur en
andere producten kunnen noteeren te Mamoe-
djoe en Madjene. Dat te Mamoedjoe en Tapa-
lang opvallend lagere prijzen door de be-
volking voor hare producten werden bedongen,

moet in hoofdzaak worden toegeschreven aan de geïsoleerde ligging dezer streken, welke elke gezonde handelsmededinging uitsluit. Het terugvallen der bevolking naar hare oorspronkelijke gesloten huishouding, met eene wederopleving van een ruilhandel, welke door opkoopters met hunne kramerijen sterk in de hand werd gewerkt, werd in deze crisisjaren dan ook het eerst waargenomen in de onderafdeeling Mamoeedjoe.

Ik meen, in verband met het voorgaande niet te vergeefs een beroep te mogen doen op de belangstelling van mijn opvolger voor een voortzetting van de werkzaamheden aan meerbedoelde, door mij voorgestane werken.

ASPHALTEERING.

Een proef-asphalteering, over een weglengte van 800 M, heeft in 1930 plaats gehad nabij de onderafdeelingshoofdplaats Polewali. Deze proef is bijzonder geslaagd. De verdere plannen tot geleidelijke asphalteering van den kustweg konden helaas geen voortgang vinden als gevolg van de achteruitgang van de middelen begrooting.

Met de uitvoering van deze plannen zal tot betere tijden dienen te worden gewacht.

De steenbreker te Mandatte, geplaatst in een uitgebreid veld van granietblokken, levert van dit materiaal voor - treffelijke steenslag voor asphalteeringsdoeleinden.

Het politieke inlandsche vereenigingsleven gaat in deze Afdeeling, plaatselijk, in hoofdzaak uit van de Partij Sarekat Islam Indonesia, (P.S.I.I.) in hoofdzaak, omdat de vereenigingen: Mohammadyah, en Jong Islamieten Bond (J.I.B.) niet vry te pleiten zijn van politieke tendenzen.

In den loop van 1930 werd door de P.S.I.I. van Pare-Pare, met haren toenmaligen voorzitter Bahoedding, een tamelijk intensieve propaganda gevoerd in de onderafdeeling Polewali en Madjene. Vele resultaten werden echter niet geboekt, aangezien slechts een 100-tal leden in het district Miring (leider Sepeang) en een 200-tal leden in het district Binoeang (leider Pangega met zijn helper Tapo) werden aangeworven, terwijl in enkele andere districten geene dan wel een zeer gering aantal personen als lid toetraden.

In 1931 werden door deze vereeniging geen vergaderingen meer gehouden de P.S.I.I. leed derhalve een kwijnend bestaan, hetgeen moet worden toegeschreven aan gebrek aan belangstelling van de zijde van de inheemsche bevolking, waartoe niet weinig bijdroeg de omstandigheid, dat de P.S.I.I. van Pare-Pare in financieele moeilijkheden geraakte, als gevolg van de verduistering van vereenigingsgelden, door haren voerengenoemden voorzitter. x)

In

x) Bahoedding is dan ook ter zake van deze verduistering te Pare-Pare veroordeeld.

In 1932 werd door deze vereeniging van Pare-Pare uit, wederom propaganda gevoerd, thans voor de eerste maal ook onder de Boegineezen in de bovenlanden (Mamasa). De vergaderingen stonden onder leiding van:

- a. Mohamad Joesoef Mawengkan, Manadonees, vroeger onderwijzer te Toli-toli, thans journalist en voorzitter van de Afdeeling Pare-Pare.
- b. Hasanoedin, broeder van Bahoedding, secretaris van de Afdeeling Pare-Pare en
- c. Soedjito, Javaan, ontslagen onderopzichter der B.O.W. te Pinrang, thans voorzitter van de P.S.I.I. van Pinrang.
- d. Soenari, vroeger onderwijzer aan de P.S.I.I school te Pinrang, thans Secretaris van de Afdeeling Pinrang.

Door min of meer intensieve propaganda die zich ook richtte tot de meer gegoeden en adellijken, waarbij in het bijzonder het godsdienstig karakter van de vereeniging werd be-licht, is getracht het aantal leden te vermeerderen.

De vereeniging Mohammadjah heeft hare groepen in de groote bevolkingscentra van de onderafdeelingen Polewali en Madjene, n.l. te Polewali, Tjampalagian, Tinamboeng (Balanipa) en te Madjene en Pembaoeang.

Zij wekt de leden op tot meer godsdienstig leren, heeft scholen opgericht te Madjene en Karema(Balanipa), alwaar Javaansche onderwijzers les geven.

Hoewel de Mohammadjah een godsdienstige vereeniging is en vele der door haar opge-

richte scholen op Java van regeeringswege werden gesubsidieerd, laat deze vereeniging in Celebes zich met politiek in, zoodat het raadzaam is ook op deze vereeniging te letten.

Door de vereeniging Mohamadijah wordt tevens propaganda gemaakt voor de Padvinders Vereeniging Hirboel Waithan.

Afdeelingen van deze jeugdvereeniging werden opgericht te Madjene en Balanipa.

In de maand September 1931 werd te Madjene eene afdeeling van de Jong Islamieten Bond (J.I.B.) opgericht.

Ook deze pan- vereeniging is in haar uitingen vaak reactionnair getint.

De overige vereenigingen als de Perkoempoelan Goeroe2 Hindia-Belanda (P.G.H.B.) te Madjene, de schoolvereeniging: Perserikatan Asitoeroensengge te Polewali roeren zich weinig.

CHINEESCHE BEWEGING.

De Kuo Min Tang heeft eene afdeeling te Madjene en Polewali, met een school te Polewali.

Van deze vereenigingen werd de laatste jaren niets bemerkt.

Een vereeniging: Indo Chineesche school is gevestigd te Polewali.

BESCHOUWINGEN t.a.v. DE IN- LANDSCHE BEWEGING.

Waar het gebied van de Afdeeling Mandar wordt ingenomen door een 7 -tal Zelfbesturende landschappen, en ook het bestuur overwegend door de inheemsche adel is vertegenwoordigd

als

als gevolg waarvan één of meer feudale toestanden overheerschen, behoeft het geen be-
toog dat bij de hoogste hoofden weinig ruimte is voor de democratische gedachte. Deze hoofden zullen dan ook, hadden zij absolute sou-
vereine macht, zich met hand en tand verzet-
ten tegen elke uitbreiding van het politieke leven in hun gebied. De adel heeft dan ook, voor zoover hij nog bekleed is met openbare functies, meer belang bij eene handhaving van den status quo, waarbij hij - deze adel-
bij de bestuursvoering de eenige schakel vormt uit tusschen het Europeesch bestuur en de in-
heemsche bevolking. Handhaving van zijne hooge positie tegenover de bevolking is nu eenmaal een conditio sine qua non voor zijn voortbe-
staan, zijn "to be or not to be."

De landsgrooten zijn er zich dan ook volkomen van bewust, dat elke uitbreiding van het politieke vereenigingsleven voor hen verlies, en nimmer winst kan beteekenen.

Wordt immers aan leiders van inlandsche politieke vereenigingen door het volk een zekere in-vloed toegekend, dan kan het welhaast niet anders of dit moet gaan ten koste van de macht, het aanzien en het gezag der inlandsche hoofden en landsgrooten.

Behouden de inlandsche hoofden hun in-
vloed op het volk, dan zal eene politieke ver-
eeniging als de P.S.I.I. bij gebrek aan belang-
stelling en gelden, weinig kunnen utrichten,

Haar propaganda zal gaan tanen, zij zal een kwijnend bestaan gaan leiden om ten slotte ten doode te zijn opgeschreven.

Een overzicht van de vereenigingen en der-
zelve bestuursleden in de afdeeling Mandar wordt hierbij gevoegd.

OVERZICHT van de vereenigingen en derzelver bestuursleden in de Afdeeling M a n d a r.

Door- lopend nummer.	Naam der vereeniging.	Plaats waar de vereeniging is opgericht.	Namen der bestuursleden.	Toelichtingen.
1.	MOEHAMMADYAH.	Madjene.	Abd. Djalili (voorzitter) A. Zainal Abidin (vice id.) Abd. Rachman (Secretaris) Hadji Tjaba (Pen. meester) Atjo Parakka (Commissaris) Tonra (idem) Gati E. (idem)	Onderwyzer a/d Mohammadyah school te Pembaceang. Idem idem te Madjene. Zonder beroep. handelaar. Gewezen kamponghoofd van Binanga (Madjene) Oudste zoon van Maradia Madjene klerk Ziekenhuis Madjene. handelaar, gew. Inspecteur Singer.
2.	MOEHAMMADYAH.	Pembaceang (o.a. Madjene)	Dharwisi (voorzitter) Djoeha Eni (vice id.) H. Toelis. (pen. meester) H. Abd. Halim. (adviseur). Djoeha Eba (commissaris) Abd. Djalil* (idem). Dahlan (Secretaris) Moch. Saleh (idem). Tonra (voorzitter)	Houdsmid, gew. kamponghoofd van Tinamboeng. Handelaar. Handelaar. Lid sjarat Pembaceang. Handelaar. Onderwyzer a/d Mohammadyah school te Pembaceang. handelaar. handelaar. oudste zoon Madia. Madjene, klerk ziekenhuis Madjene.
3.	JONG ISLAMIETEN BOND.	Madjene.	Moch. Tahir dg Sisa (vice idem) Gati E. (secretaris) Tanoekila (pen. meester) Abdullah (commissaris) Abdullatief (commissaris)	Zaakwaarnemer. handelaar gew. Inspecteur Singer. Douaneoppasser Madjene. Magang kantoor Pabitjara Bangga E. Handelaar.

4. JONG ISLAMIETEN BOND.	Pembaceang (o.s. Madjene).	Moh. Amin (voorzitter) Lamaka (Secretaris) Abdul Gani (commissaris) Tjatjo idem. Abd. Moerad (pen. meester) Machmoed (adviseur).	Godsmid. Handelaar. Handelaar. Handelaar. Handelaar. Kalief Pembaceang.
5. PERKOEMPOELAN GOEROE HINDIA BELANDE. (P.G.H.B.)	Madjene.	Asan (voorzitter). Ambouw (pen. meester) Paloesei (secretaris) Lamasahido (commissaris)))) Onderwijzers aan de Gouvernements Inh. school 2e.) klas te Madjene.
6. PARTY SAREKAT ISLAM INDONESIA (P.S.I.I.)	Polewali (o.s. Ba- lanipasche en Bi- noeangsche Bene- denlanden).	Hassanoedin (voorzitter) Haneng, (Secretaris) Andi Matiriang (pen. meester)	1. Bij vonnis I.R. Binoeang over April 1925 No. 2 ver- oordeeld wegens zware mishandeling den dood tengevolge hebbende tot vijf jaren gevangenisstraf (vonnis bekrachtigd bij beschikking Gouverneur 8 Juni 1925). 2. Bij vonnis All. sprekend rechter Polewali ddo. 9 September 1932 wegens "eenvoudige belediging" (van den Maradia van Binoeang) veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf. Waronghouder. Kleinhandelaar.
7. SCHOOLVEREENIGINGEN: PERSERIKATAN ASITOE- ROENSENGE.	Polewali (Idem).	La Patiroi. (voorzitter) Mohammad Rate (Secretaris) Andi Atjo, Penningmeester.	Handelaar, broer van Aroe Matowa te Polewali. Hotelhouder. Zoon van Aroe Matowa te Polewali.
8. INDO CHINEESCHE SCHOOL.	Polewali (idem)	Liem Heng Gie. Voorzitter. Soen Eng Kie. (Secretaris) Jo Hong Giat. Pen. meester.	Handelaar. Waronghouder. fd. wijkmeester der Chineez.

LUNA BO
MADE IN U.S.A.

ONDERWIJS EN EEREDIENST.

In de afdeeling Mandar wordt Inlandsch onderwijs gegeven aan

- a Standaardscholen
- b Neutrale Volksscholen
- c Zendingsscholen
- d z.g. particuliere (wilde) scholen.

STANDAARD ONDERWIJS.

Gouvernements Inlandsche scholen der 2e klasse worden aangetroffen:

in de onderafdeeling Mamoejoe te Mamoejoe
 in de onderafdeeling Madjene te Madjene
 in de onderafdeeling Balanipasche en Binoeangsche Benedenlanden(Polewali) te

Tinamboeng

Tjampalagian

Polewali

en in de onderafdeeling Boven Binoeang en Pitoe Oeloena Salo(Mamasa) aan de z.g. Vervolgschool aldaar.-

Alle scholen, met uitzondering van die te Madjene en Mamasa met respectievelijk 6 en 2 klassen, hadden in 1932 5 klassen.-

De 6e klasse aan de gouvernements inlandsche school te Madjene, welke school wordt bezocht door een gemiddeld aantal van 320 leerlingen, is eerst sedert ruim een jaar opengesteld en schijnt deze klasse, alwaar ook een weinig handelsonderwijs wordt gegeven, wel te voldoen. Deze klasse wordt dan ook bezocht door enkele leerlingen van Tinamboeng(Balanipa).-

De Vervolgschool te Mamasa wordt bezocht door een gemiddeld aantal van 80 leerlingen, waarvan uit den aard der zaak, in verband met de omstandigheid dat het volkson-

derwijs

-derwijs in Boven Binoeang in handen der Zending is, het grootste contingent n.l. circa 70 leerlingen afkomstig is van Zendingsscholen.-

De overige leerlingen zijn afkomstig van Pitoe Oeloena Salo (Mambië) alwaar het Volksschoolonderwijs Neutraal is.-

Medio 1932 werd een aan de Regeering gericht verzoek om overdracht van deze Gouvernementsschool aan de Christelijk Gereformeerde Zending, met gunstig advies voorgeschikt, immers is deze school de facto in hoofdzaak toch reeds Zendingsschool.- Sedert is van Regeeringswege op het gedane verzoek der Zending gunstig beschikt. Ter handhaving van de neutraliteit t.a.v. van leerlingen van andersdenkenden, is de Zending echter verplicht, bij het geven van Christelijk Godsdienstonderwijs aan deze school, te handelen overeenkomstig het bepaalde bij artikel 4 van de A.S.R. Door overname van de Vervolgschool door genoemde Zending werd tevens eenige bezuiniging verkregen, aangezien de Zending niet meer dan $\frac{3}{4}$ deel van de tot dusverre genoten subsidie kan ontvangen.- Men verwarre deze school niet met de bijzondere Normaalleergang voor opleiding tot volksonderwijzer te Mamasa, het z.g. internaat, welke reeds van de Zending is, en waarvoor jaarlijks een subsidie wordt genoten van f 360.-

In verband met de in deze tijden geboden bezuinigingen, welke, behalve een herziening van het onderwijs, ook de kosten van het

het Standaardonderwijs zullen moeten beperken, werden verschillende gouvernementale inlandsche scholen der 2e klasse, met ingang van 1 Januari jl., gesplitst in een z.g. volkschool v.z.v. de laagste 3 en Vervolgschool v.z.v. de hoogste 2 o.g. 3 klassen betreft.-

Door deze maatregel wordt een vrij aanzienlijke bezuiniging verkregen en wordt het onderwijs, mits goed opgezet, niet geschaad. De goede opzet in deze is gelegen in een goede selectie der leerkrachten aan die volksscholen, die leerlingen hebben af te leveren voor het zonder stoornis vervolgen van het onderwijs aan de Vervolgscholen.- Voor eene omzetting in bovengenoemden geest zijn in aanmerking gekomen alle standaard-scholen, met uitzondering van de gouvernementale inlandsche school te Polewali, en te Mamoejoe, alwaar een volksschool in den naasten omtrek wordt gemist.-

NEUTRALE VOLKSSCHOLEN.

Het aantal Neutrale Volksscholen bedraagt 50, onderafdeelingsgewijze verdeeld als volgt:

onderafdeeling Mamoejoe (met uitzondering van Galoempang, alwaar uitsluitend Zendingsscholen).....	15
onderafdeeling Madjene.....	17
onderafdeeling Balanipasche en Binoeangsche Benedenlanden (Polewali).....	12
onderafdeeling Boven Binoeang en Pitoe Oeloena Salo uitsluitend in P.O.S. (Mambié).....	6

Totaal... 50

Het

Het aantal volksscholen in de Mohammedaan-
sche kuststreken is niet groot, de onderwijs-
voorziening is in deze streken dan ook in
verhouding tot het zielental verre ten ach-
ter bij die in het Zendingsgebied, de Tora-
dja-streken van Mamasa en Galoempang van de
onderafdeeling Mamoedjoe.-

Het aantal volksscholen in de Mohammedaan-
sche landen werd dan ook in de laatste ja-
ren, v.z.v. de beschikbare middelen zulks
toelieten, een weinig uitgebreid.-

Het onderwijs aan deze scholen blijve be-
perkt tot het eenvoudige, elementaire onder-
wijs van een drieklassige volksschool en
niet zooals thans is geschied, dat aan en-
kele volksscholen in de onderafdeeling Ma-
djene nog een 4e klasse werd gevoegd. Deze
4e klasse aan bedoelde scholen werd sedert
door mij opgeheven.- Niet alleen wordt het
onderwijs aan 3 klassen voldoende geacht
voor de groote massa, meer bovendien komen
daardoor leerkrachten vrij, hetgeen het on-
derwijs goedkooper maakt en de mogelijkheid
biedt met dezelfde middelen het aantal scho-
len naar behoefte uit te breiden.-

Het volksschoolonderwijs wordt bekostigd
van de algemeene middelen der begroting
van Mandar. De oorspronkelijke volksschool-
fondsen werden in 1931 in de landschapskas
gestort en is thans de bijdrage van de be-
volking ten behoeve van het volksonderwijs
- te voren 5 - 10% opcenten der sima van
de bevolking der volksschoolkringen - be-
grepen in hare aanslag in de inkomstenbe-
lasting (sima).

Ook de uitgaven van het Volksonderwijs komen thans geheel en onmiddellijk ten laste van de landschapskas en niet zooals vroeger, ten deele via gouvernementssubsidie op de restitutiepost der Mandarkas. De Regeering gaf bij deze regeling van verrekening der kosten van het volksonderwijs, rechtstreeks door de landschappen, tevens aan, dat mochten de middelen der landschappen ontoereikend zijn, het gouvernement daarvoor een bijdrage zal verleenen.-

Op alle volksscholen wordt sedert 1 Juli 1931 schoolgeld geheven.-

In de onderafdeeling Madjene wordt aan sommige scholen wel eens met een al te kwistige hand (50% van het aantal leerlingen) gratis onderwijs verstrekt.

Om de kosten van het Volksonderwijs te beperken, ten einde tevens van de vrijkomende bedragen - naar gebleken behoefte, het aantal scholen te kunnen uitbreiden, wordt steeds aangedrongen op vermindering van het aantal leerkrachten, door toepassing van de z.g. gesplitste leertijd.-

De daarmee verkregen bezuiniging is aanzienlijk n.l.:

- a. minder kosten aan salaris van leerkrachten
- b. het benodigd aantal banken enz. is minder.

Voorts maakt het geringer aantal benodigde leerkrachten een betere selectie van onderwijzers mogelijk.-

Te Madjene en Bababoelo zijn meisjes volksscholen

scholen.-

De leergangen te Madjene en Tjampalagian, voor opleiding van leerlingen voor volks-
onderwijzer, zijn sedert een jaar opgeheven.
Het aantal voor het examen van volks-
onderwijzer geslaagde leerlingen is voldoende om
aan de behoefte voor leerkrachten in de
eerstvolgende jaren te voldoen.- Velen kun-
nen ten eenenmale niet geplaatst worden.
De best geslaagden zullen echter bij eerst-
volgende vacatures - ontslag van ongeschik-
te leerkrachten - voor benoeming in aanmer-
king komen.-

Een goede selectie der leerkrachten is
thans mogelijk, en moet het bestuur dan ook
niet aarzelen leerkrachten te ontslaan, die
zich aan herhaaldelijk plichtsverzuim als
anderzins schuldig maken.-

De invoering van schoolgeldheffing met in-
gang van 1 Juli 1931, op alle scholen, viel
als zoovele andere maatregelen van fiscalen
aard in deze tijden bij de bevolking in min-
der goede aarde, het bestuur verwachtte
plaatselijk schoolverloop enz.-

Door schoolgeldheffing, en verwijdering van
leerlingen, die herhaaldelijk de school ver-
zuimden, (maar al te vaak blijken het de
z.g. gratisleerlingen te zijn), wordt een
goede kern van geregeld de school bezoeken-
de leerlingen gekweekt, hetgeen bevordelyk
is voor het onderwijs.-

Blijkt een school het niet vereischte aan-
tal minimum - geregeld de school bezoeken-

-de - leerlingen te kunnen handhaven, dan is sluiting van de school gewenscht. Het onderwijs wordt dan te duur en is het beter een nieuwe school elders op te richten, ter plaatse waar er meer behoefte is aan onderwijs.-

De Algemeene Subsidie Regeling van Staatsblad 1932 No: 365 geeft nieuwe normen aan voor de oprichting van nieuwe scholen, het vereischte aantal leerlingen enz. enz.-
Alle mutaties aan de Volksscholen dienen, volgens aanschrijving, plaats te hebben in overleg met de Inspectie van Inlandsch Onderwijs.-

ZENDINGSSCHOLEN

In het gebied van de Christelijk Gereformeerde Zending (Mamasa, niet daaronder begrepen Mambië, en Galoempang van de onderafdeeling Mamoejoe) worden 24 Zendingsscholen aangetroffen.-

De uitbreiding van het aantal scholen in het Zendingengebied ging crescendo de laatste jaren, telken jare werd de gouvernementssubsidie verhoogd.-

Deze subsidie wordt via de restitutiepост door de landschappen vergoed.-

In 1930 bedroeg de gouvernementssubsidie f 11375.-

In 1931: f 11663.- (met inbegrip van de subsidie van het z.g. Zendinginternaat - vgl. slot standaardscholen).-

In 1932: f 10879.55.-

Kon het bestuur de uitbreiding van het aantal

aantal Zendingsscholen in het algemeen, wel waardeeren, het werd toch noodzakelijk geoordeeld ook eens meer aandacht te schenken aan uitbreiding van het Volksonderwijs in de kuststreken, die in verhouding tot het zielental, schromelijk waren achtergebleven bij de Toradjastreken.-

In den loop van 1930 waren, zonder voor kennis en toestemming van het bestuur weer een 5 tal nieuwe Zendingsscholen opgericht (Taoepe, Galoeng², Soemoea, Masewe en Damma), voor welker in standhouding subsidie werd gevraagd.- De subsidie is niet verleend, en werd de toestemming tot opening dezer Zendingsscholen niet gegeven, vóór de Zending een schriftelijke verklaring had afgegeven, dat alle kosten voor de instandhouding dezer scholen, ook in de toekomst, voor hare rekening kwamen.- De Zending heeft deze schriftelijke verklaring afgegeven.-

Voor subsidie van volksscholen (Zendingsscholen) wordt vereischt, dat de oprichting en instandhouding dezer scholen, op grond van duidelijk gebleken behoefte, door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur is goedgekeurd.-

Bovengenoemde scholen (Damma enz.) kunnen derhalve als „wilde“ scholen worden aangemerkt.-

Bij schrijven van den Directeur van Onderwijs van den 22en Juli 1932 No. 26328/A werd, in verband met artikel 5 der A.S.R. (Stbld. 1924 No.68 j^o Stbld.1932 No.365), bepaald, dat in de besluiten van goedkeuring tot oprichting van nieuwe (Zendingsscholen)

scholen

scholen niet meer behoeft te worden ge-
 waagd van een „erkenning van de behoefte”,
 aangezien deze erkenning nu eenmaal een
 „conditio sine qua non” is voor de goed-
 keuring tot oprichting van een nieuwe school.
 Bij Gouvernementsbesluit van 14 Juli 1932
 No. 16 werd vastgesteld een Nieuwen Leid-
raad voor bestuurs- en inspectie ambtena-
ren bij de toepassing van de Algemeene
Subsidieregeling Inlandsch lager Onderwijs,
 zulks in verband met de ingrijpende wij-
 zingen der A.S.R.-

d. WILDE SCHOLEN.

Wordt door particulieren lager dan wel
 Godsdienstonderwijs gegeven, aan kinderen
 uit meer dan 3 gezinnen (vgl. Stbld. 1923
 No. 136 artikel 1 sub 2), dan dienen deze
 particuliere onderwijzers aan het Hoofd
 van Gewestelijk Bestuur eerst schriftelijk
 mededeeling te doen van hun voornemen om
 onderwijs te geven.- Zij leggen daarvoor
 een ingevuld en onderteekend model formu-
 lier van kennisgeving over.-

Bij Staatsblad 1932 No. 494 (Toezicht or-
donnantie particulier onderwijs) is echter
 bepaald, dat de particuliere onderwijzers
 in den vervolge, op een daartoe in te die-
 nen schriftelijke aanvraag, voor het geven
 van onderwijs een schriftelijke vergunning
 van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur moe-
 ten hebben ontvangen.- De toezichtordon-
 nantie, door de spraakmakende gemeente
 „wilde scholen” ordonnantie genoemd, ver-
 oorzaakte bij de inheemsche bevolking -

althans

althans bij de volksdemagogen op Java - een dusdanige politieke reactie, dat van regeeringswege de datum van invoering werd uitgesteld.. Voorloopig kan dus worden volstaan met een schriftelijke kennisgeving van het geven van particulier onderwijs.-

Mohammadijah scholen worden aangetroffen te Madjene, Karama en Lapeo.-

Voorts worden schooltjes aangetroffen te Madjene, Pembaceang, Mamoejoe, Polewali, alwaar taal en of godsdienstonderwijs wordt gegeven.-

HOLLANDSCH INLANDSCHE SCHOOL

Te Madjene is sedert een half jaar een particuliere H.I.S., tellende een 60 tal leerlingen.

ZENDING

In 1928 is de Zending in Mamasa overgegaan van de Indische kerk naar de Christelijk Gereformeerde kerk, onder leiding van Ds Bikker, later ook van Ds Geleijnse, wonende te Mamasa. Het Zendingsgebied bepaalt zich tot de Toradja streken.- In Januari j.l. werd het Zendingsgebied verdeeld in 2 deelen, in elk welker deelen één der genoemde predikanten een zelfstandige taak is toebedeeld. De standplaats van Ds Bikker is Mamasa, die van Ds Geleijnse Melaboh.- De goeroes der scholen zijn tevens propagandisten der Christelijke leer.-

In 1930 werd het geheele district Bambang (Mambië) gekerstend en ging ook de bevolking van de kamponge Kajoe Berang in het

Mohammedaansch district Arale (Mambië tot het Christendom over.-

Er zijn 2 evangelisten, te Mambië en Nossoe. Voor nadere bijzonderheden omtrent het werken der Zending moge worden verwezen naar sub Godsdienst in de Nota van Binoeang.-

HUWELIJKSINSCHRIJVING ENZ.
VAN CHRISTEN TORADJAS IN HET
ZENDINGSGEBIED VAN MANDAR

Het behoeft geen betoog dat zich in de praktijk de behoefte deed gevoelen van een registratie van huwelijken, geboorten enz. onder de gekerstende Toradja's van Boven Binoeang, Pitoe Oeloena Salo en Galoempang.- Met gebruikmaking van het instituut van inlandsch notariaat werd daarvoor eene regeling getroffen, bij dez. aan de onderafdeelingshoofden gericht schrijven van den 18en Juni 1931 No. 1974/B11, welks inhoud in het ondervolgende moge worden weergegeven, o.a. dat sedert van deze regeling een dankbaar gebruik wordt gemaakt.-

Sedert omstreeks de zeventiger jaren is de huwelijksluiting onder de Christen inlanders in Amboina, Ternate, Menado en Timor aan vaste, in reglementen vastgelegde regelen onderworpen.^{x)} Overal elders buiten genoemde gebiedsdeelen, is echter de voltrekking van het huwelijk van Christen inlanders niet door stellige wetsbepalingen geregeld, doch wordt zij beheerscht door het gewoonterecht. Ook in de onderafdeeling Pitoe Oeloena Salo en Boven Binoeang heeft de huwelijksluiting

plaats

x) Stbld. 1861 no. 38 t.a.v. Amboina
" 1874 " 63 " Timor
" 1861 " 128 " Menado
" 1866 " 139 " Ternate
zooals deze sedert zijn aangevuld en gewijzigd.-
=====

plaats volgens de adat, die de goeroes - in hunne functie van godsdienstvoorganger - heeft aangewezen om huwelijken van Christen-Toradja's te sluiten.-

Ingevolge Staatsblad 1864 No. 142, zooals dit sedert is gewijzigd en aangevuld (Staatsblad 1885 No. 185 t.a.v. echtscheidingen) is het Hoofd van Gewestelijk dan wel Plaatselijk Bestuur bevoegd een persoon aan te wijzen tot het houden der registers van de geboorten, huwelijken, echtscheidingen en sterfgevallen onder de Christen-inlanders, - welke registers worden gehouden naar een model als door voornoemden autoriteit zal worden voorgeschreven.-

Een dergelijke registratie heeft echter hare bezwaren, aangezien de belanghebbenden zich dan vaak enkele dagreizen moeten getroosten ten einde hun huwelijk enz. in de desbetreffende registers ter onderafdeelingshoofdplaats te doen inschrijven.-

Deze bezwaren zouden kunnen worden ondervangen door meerdere personen bevoegd tot het houden van onderwerpelijke registers aan te wijzen, doch bij gebreke van voldoende onderlegd administratief personeel is zulks niet mogelijk. En toch komt het gewenscht voor de voltrekking van huwelijken onder de Christen-inlanders te doen registreeren, zij het ook in zeer vereenvoudigde vorm.

Al worden de wijze en de voorwaarden waarop het huwelijk wordt voltrokken, aan het plaatselijk gewoonterecht gelaten, verwacht mag worden dat met eene registratie van het huwelijk het belang van partijen wordt behartigd en daarmede tevens een weinig wordt

bijgedragen tot het beoogde doel, de versteving van het Toradja-huwelijk.- Immers wordt van bestuurszijde als van de zijde der Zending maar al te vaak gewezen op tal van misstanden in het huwelijk van den Toradja, welke een gevolg zijn van de losheid hunner zeden en het weinig hecht zijn hunner huwelijken, geboorten enz. is nu zeer wel mogelijk door gebruik te maken van het instituut van inlandsch notariaat zoals omschreven in circulaire no. 117.- De districtshoofden houden de registers van het inlandsch notariaat aan en zijn dan verplicht van elke aangifte van de voltrekking van een huwelyk, van geboorte enz. aanteekening te houden in laatstgenoemde registers in den vorm van een overeenkomst, waarvan een uittreksel uit het register aan elk der partijen, tegen voldoening van een bedrag van f 0.10, wordt verleend.-

Niet alleen hebben dergelijke uittreksels uit het register van het inlandsch notariaat bewijskracht tegenover derden, waardoor in tal van zaken van familie en erfrecht door partijen nut kan worden getrokken, hetgeen tevens een versterking van de positie van de gehuwde vrouw beteekent, doch tevens wordt daarmede het huwelijksrecht in het bijzonder versterkt.-

De inschrijving der huwelijken door de districtshoofden zou kunnen geschieden op de wijze als in bijgaand model is aangegeven.-

ModelS o e r a t N i k a h .-

Kami jang bertanda ini(nama, oemoer, pekerdjaan, tempat tinggal), lelaki, dan

(nama)perempoean mengakoe soedah masoek dalam hal nikah pada haritg.....tahoen

Ini soerat diboeat dihadapan saksi2:

- a) (nama, oemoer, pekerdjaan, tempat tinggal).
b)

GENEESKUNDIGE DIENST

Er zijn 2 landschapsziekeninrichtingen, n.l. te Mamoedjoe en de belangrijkste te Madjene. Te Mamoedjoe is een Officier van Gezondheid der 2e klasse tevens belast met den D.V.G., te Madjene een Landschapsarts, tevens belast met den M.G.D.-

De capaciteit van de landschapsziekeninrichting te Madjene werd door bijbouw van een ziekenzaal in 1930 verhoogd van 60 tot 100 patienten. Het gemiddeld aantal patienten bedroeg 175, doch werd dit aantal om bezuinigingsredenen sedert Augustus j.l. verminderd tot gemiddeld 80.-

De kosten van voeding der patiënten is uiterst gering gehouden, hetgeen mogelijk is gebleken door goedkoope levenranties van levensmiddelen en rijst, welke in de daarvoor meest gunstige tijden worden aangebracht.-

Te kampong Baroe is een leprozerie, waarin een 160-tal leprozen, is opgenomen.- De opname is vrijwillig.-

Dank zij de bekwaamheid en groote toewijding van den landschapsarts Dr. Kaiser, verheugt de landschapsziekeninrichting te Madjene zich in een geregeld groote toeloop van patiënten van diversen landaard.- Ook door zijne uitgebreide kennis van chirurgie

gie

-gie konden o.m. tal van in vecht- en steekpartijen gewonde personen worden gered, om niet te spreken van diegenen, die om andere redenen chirurgische hulp behoeften.-

Poliklinieken zijn gevestigd te Mamoejoe, Onan, Madjene, Tjampalagian, Polewali, Mamasa, Mambië en Pana.-

De kosten van den medischen dienst bedragende rond f 69000.- zullen thans door opname van een geringer aantal patienten en opbrengst van polikliniek kaarten aanmerkelijk verminderen.-

LANDBOUW.

Te Mamasa is geplaatst een Adjunct Landbouwconsulent, aan wien zijn toegevoegd een landbouwmantri en een leerling landbouwmantri, terwijl op de begroting 1933 gelden werden uitgetrokken voor de indienststelling van een landbouwmantri voor de kuststreken.-

Het uitgestrekte gebied van den Adjunct Landbouwconsulent van Mandar eischt voor geregeld toezicht op kweekbedden, aanleg van demonstratie tuinen, contrôle op proeven van wetenschappelijke bestrijding van plagen (Bronthispa bij de klapper) een mantri voor de kuststreken.-

Op de begroting zijn gelden uitgetrokken voor uitbreiding van proeven met kuntmest, waardoor o.m. de sawahproductie van 20 - 100% kan worden opgevoerd.-

De reeds bereikte resultaten geven voldoende aanleiding om daarmede, voort te gaan, ook om de resultaten van het gebruik van kuntmest te demonstreeren in districten,

waar

waar de bevolking de toepassing daarvan nog niet kent.-

De Taradja huldigde van ouds het zaaien van padi op de sawahs, het uitplanten van depadi van bibitvelden is hem niet eigen. De landbouwkundige dienst zal trachten langs lijnen van geleidelijkheid deze methode van directe uitzaai, waaraan vele nadelen zijn verbonden (veel zaai-zaadverbruik, slechte uitstoeling, onmogelijkheid van wieden, kans op wegspoeling van het zaai-zaad, enz) door bibit kweek en overplanting, bij de Toradja ingang te doen vinden.-

V.z.v. de koffiecultuur (Arabica) betreft, beijvert de landbouwkundige dienst zich voor terrasseering der hellingen, het aanplanten van schaduwboomen (dadap) en het geschikt maken van gronden middels dadap.-

De arabicakoffie wordt door de Toradja's als kampongekoffie verbouwd, of op oude sawahgronden of in speciaal aangelegde tuinen. Ook wordt door de bevolking van het district Taramanoe (kg: Basoangin in het Balanipasche vrij veel koffie aangeplant.-

In verband met de goede prijzen die deze koffie ook nog in deze tijden maakt (Scandi-navië is het afzetgebied) is het gewenscht dat aan deze cultuur zooveel mogelijk uitbreiding wordt gegeven.- Met grondverbetering - ten behoeve van de koffiecultuur - middels dadap werd reeds een aanvang gemaakt te Nosso, Soemarorong en Saloe Baloe (Mamasa).- De jaarlijksche uitvoer van koffie bedraagt 2500 à 3000 picol. De verscheeping heeft plaats van Polewali.-

Kapokcultuur is reeds op verschillende plaatsen, in het bijzonder in het Noorderlijk deel van Madjene aanwezig.-

Waar de kuststreken reeds een uitgebreide aanplant van klapper hebben, komt het gewenscht voor, op daarvoor geeigende gronden en in streken waar het klimaat niet al te vochtig is, kapok (randoe koening) aan te planten. In den loop van 1931 werden reeds kweekbedden (in het Polewalische en Madjene) beplant. Vooral in het Mapilische staan de planten er goed voor, het wachten is nog slechts op het uitplanten.-

Voor geregeld toezicht en leiding is echter meerbedoelde landbouwmantri noodzakelijk. Deze mantri is thans in dienstgesteld. Thans is ook demonstratie van aanplant van kapok tusschen de padi in wijd plantverband eerst goed mogelijk.-

De jaarlijksche uitvoer van kapok bedraagt circa 1500 picol.-

Klappercultuur.

De geheele, langgerekte kuststrook van de afdeeling Mandar is, met onderbrekingen in het moerassige en weinig bevolkte middengedeelte van Mamoejoe, beplant met klappers.-

Hoeveel copra in den loop van een ^{jaar} wordt uitgevoerd is niet met nauwkeurigheid aan te geven, aangezien groote hoeveelheden copra, behalve per K.P.M., ook met inlandsche vaartuigen naar Makassar worden vervoerd.-

In normale jaren (1930) bedraagt de jaarlijksche

-lijksche uitvoer per K.P.M. 48000 picol.
De klapper heeft gelukkig nog weinig te lijden van plagen en ziekten. In het Pemoeangsche werd echter de Bronthispa kever reeds in verschillende klappertuinen aangetroffen.- Door den Adjunct Landbouwconsulent werden in 1932 reeds sluipwappen uitgezet en zal in den loop van dit jaar kunnen worden uitgemaakt of daarmede de verdelging van de Bronthispa keverlarve is bereikt.

Cultuur-ondernemingen.

Naast de koffieonderneming Tamalanti in de onderafdeeling Mamasa, welke onderneming oorspronkelijk een Naamlooze Vennootschap thans in eigendom is overgegaan aan den heer von Werner, kunnen als de voornaamste klapperondernemingen worden genoemd:

N.V.Cultuur My Madatte -
beheerder A.P. Saris.

met 27000 klapperboomen waarvan 15000 vrucht-
dragend

Mapili - beheerder
K. Tomari.

" 32000 " " 5000 "

Seka-Seka - beheerder
Van der Sijp.

" 3000 " " 2000 "

Lemo - beheerder
Thoeng Seng Tjiet.

" 4000 " " 1000 "

Lamongan - beheerder
Ho Kim Lo.

" 2500 " " 500 "

Tjonggo - beheerder
Wesselman.

" 1500 " " 400 "

alle gelegen in de onderafdeeling Balanipasche en Binoeangsche benedenlanden (Polewali).

MADJENE, 10 M A A R T 1933.-
DE ASSISTENT RESIDENT VAN MANDAR,